

Obsah

ÚVOD	13
1. VÝVOJ INTELIGENCIE	17
1.1 INTELIGENCIA ZVIERAT	17
1.1.1 Učenie bezstavovcov	18
1.1.2 Usudzovanie a vhlad	20
1.1.3 Schopnosti špecifického učenia	20
1.1.4 Perspektíva	21
1.2 VZNIK MYSLENIA A INTELIGENCIE U ĽUDÍ	21
1.2.1 Prvé obdobie	22
1.2.2 Druhé obdobie	22
1.2.3 Tretie obdobie	23
1.2.4 Štvrté obdobie	23
1.2.5 Big-bang ľudskej kultúry: vznik umenia a náboženstva	27
1.2.6 Kognitívna flexibilita a pôvod umenia	29
1.2.7 Kognitívna flexibilita prvých ľudí	31
1.2.8 Evolúcia jazyka	31
1.3 KREACIONIZMUS	32
SÚHRN	34
OTÁZKY	34
2. INTELIGENCIA V HISTORICKOM HORIZONTE	35
2.1 GRÉCKE KONCEPCIE INTELIGENCIE A MÚDROSTI	36
2.2 MÚDROŠŤ V STREDOVEKU	41
2.3 MÚDROŠŤ V NOVOVEKU	44
SÚHRN	49
OTÁZKY	50
3. TEORETICKÉ A PRAKTICKÉ V PSYCHOLÓGII	51
3.1 ONTOLOGICKÁ TRADÍCIA	52
3.2 PRAGMATICKÁ TRADÍCIA	53
3.3 OD PRAGMATICKEJ TRADÍCIE K DIAGNOSTIKE INTELIGENCIE	55
SÚHRN	59
OTÁZKY	59
4. VÝVIN MYSLENIA	60
4.1 ŠÍRKA ĽUDSKÉHO VÝVINU	60
4.1.1 Intenzita prežívania	61
4.2 MYSLENIE A VEK	62
4.2.1 Vývin myslenia podľa Jeana Piageta	62
4.2.2 Vývin myslenia podľa Leva Vygotského	69
4.2.3 Prístup spracovania informácií a vývin myslenia	70
4.2.4 Teória poznávacieho vývinu Jerome Brunera	73
4.2.5 Vývin myslenia a koncepcie geštaltn	74
SÚHRN	74
OTÁZKY	75

5. MYSLENIE A RIEŠENIE PROBLÉMU	76
5.1 FUNKCIE MYSLENIA	77
5.1.1 Klasifikácia	77
5.1.2 Formálne a prirodzené pojmy	78
5.2 DEDUKTÍVNE USUDZOVANIE	78
5.2.1 Mentálne modely	79
5.3 INDUKTÍVNE USUDZOVANIE	80
5.4 RIEŠENIE PROBLÉMU	81
5.4.1 Problém	81
5.4.2 Problémový priestor	83
5.4.3 Pochopenie problému	84
5.4.4 Mentálne bloky	84
5.4.5 Odmietanie pascí v usudzovaní	85
5.5 HLADACIE STRATÉGIE: ALGORITMY VERZUS HEURISTIKY	85
5.6 FÁZY RIEŠENIA PROBLÉMU	86
5.6.1 Orientačno-analytická fáza	86
5.6.2 Strategicko-operačná fáza	87
5.6.3 Synteticko-overovacia fáza	88
5.7 USUDZOVANIE A ROZHODOVANIE	89
5.7.1 Usudzovanie: Udeľovanie zmyslu svetu	90
5.7.2 Lipnutie na falošných presvedčeniach	91
5.7.3 Poznávacie zaujatosti	92
5.8 KRITICKÉ MYSLENIE	94
5.9 ROZHODOVANIE	94
5.9.1 Rozhodovacie rámce	95
5.9.2 Hodnoty a hodnotenia	95
5.10 RIEŠENIE KOMPLEXNÝCH PROBLÉMOV	96
SÚHRN	96
OTÁZKY	97
6. MYSLENIE A JAZYK	98
6.1 CHARAKTERISTIKY JAZYKA	98
6.2 JAZYK A MYSLENIE	99
6.2.1 Watsonov prístup	99
6.2.2 Whorfova hypotéza	100
6.2.3 Modifikovaná Whorfova hypotéza	101
6.2.4 J. Piaget	102
6.2.5 L. Vygotský	102
6.2.6 J. Fodor	102
6.2.7 Sociálne faktory: Lynne Bernsteinová	103
6.3 JAZYKOVÉ POZNATKY	105
6.3.1 Chápanie syntaxe	106
6.3.2 Jazykové úrovne	107
6.4 EXPERIMENTÁLNA PSYCHOLINGVISTIKA	108
6.4.1 Čas potrebný na pochopenie vety	108
6.4.2 Pamäť na vety	109
6.4.3 Opakovanie slov	110
6.4.4 Vnímanie reči	111
6.5 VÝVIN JAZYKA	111

6.5.1	Tvorenie jazyka dieťaťom	112
6.5.2	Jazyk a poznávací vývin	112
6.5.3	Počiatky gramatiky	112
6.6	VYSVETLOVANIE JAZYKOVÉHO VÝVINU	114
6.6.1	Teória podmieňovania	114
6.6.2	Nativistická teória detského jazyka	115
6.6.3	Hypotéza kritického obdobia	116
SÚHRN		117
OTÁZKY		117
7.	MYSLLENIE A SOCIÁLNE VZŤAHY	118
7.1	POSTOJE A SPRÁVANIE	118
7.1.1	Čo sú postoje?	118
7.1.2	Poznávacia komplexnosť a úsilie o jednoduchosť hodnotenia	118
7.1.3	Stereotypné postoje a predsudky	120
7.1.4	Ako postoje ovplyvňujú správanie	122
7.1.5	Presviedčanie a zmeny postojov	125
7.1.6	Konformita	127
7.1.7	Deindividuácia	131
7.2	SKUPINOVÁ DYNAMIKA	133
7.2.1	Skupinové vplyvy na výkony	133
7.2.2	Sociálna facilitácia	134
7.2.3	Sociálne ulievanie	136
7.2.4	Kedy sú skupiny produktívnejšie než jednotlivci?	137
7.3	SKUPINOVÉ RIEŠENIE PROBLÉMU	138
7.3.1	Skupinová polarizácia	138
7.3.2	Skupinové myslenie	139
SÚHRN		141
OTÁZKY		141
8.	KULTÚRA A INTELIGENCIA	142
8.1	ČO JE KULTÚRA?	143
8.2	MEDZIKULTÚRNE ODLIŠNOSTI V INTELIGENCII: ÚLOHA KULTÚRY V TRADIČNÝCH SPOLOČENSTVÁCH	146
8.2.1	Metodologické problémy	147
8.2.2	Rasa a inteligencia	148
8.2.3	Diskusia o dedičnosti	150
8.2.4	Súvislosti	151
8.3	OD MEDZIKULTURÁLNEJ PSYCHOLÓGII K MEDZIKULTURÁLNEJ KOGNITÍVNEJ PSYCHOLÓGII	152
8.3.1	Medzikulturálna kognitívna psychológia	153
8.4	VÝSKUMNÉ ZISTENIA V RÁMCI MEDZIKULTURÁLNEJ KOGNITÍVNEJ PSYCHOLÓGIE	155
8.4.1	Kategorizácia	155
8.4.2	Triedenie	156
8.4.3	Pamäť	157
8.4.4	Riešenie problému	158
8.4.5	Inteligencia	160
SÚHRN		165
OTÁZKY		165

9. MORÁLNE MYSLENIE	166
9.1 VÝVIN MORÁLNEHO MYSLENIA	167
9.1.1 Psychodynamická teória	168
9.1.2 Poznávaco-vývinová teória Jeana Piageta	169
9.1.3 Poznávaco-vývinová teória Lawrencea Kohlberga	170
9.1.4 Poznávaco-vývinová teória Carol Gilliganovej	172
9.1.5 Teória sociálneho učenia Alberta Banduru	172
9.2 OD MORÁLNEHO K AGRESÍVNEMU MYSLENIU	174
9.2.1 Definície agresivity	174
9.2.2 Socializácia agresivity	175
9.2.3 Spravodlivosť	177
9.2.4 Teória spravodlivosti	177
9.2.5 Presvedčenie o spravodlivom svete	179
9.2.6 Faktory ovplyvňujúce obnovenie spravodlivosti	180
9.3 TOLERANCIA NESÚHLASU	180
9.3.1 Abstraktné pojmy nesúhlasu	181
9.3.2 Špecifické príklady nesúhlasu	181
SÚHRN	182
OTÁZKY	182
10. OD SOCIÁLNEJ K MORÁLNEJ INTELIGENCIÍ	183
10.1 SOCIÁLNA INTELIGENCIA	183
10.1.1 Participácia ako kritérium sociálnej inteligencie	184
10.1.2 Sociálna inteligencia v poznávacích koncepciách	184
10.1.3 Sociálna inteligencia a empatia	185
10.1.4 Sociálna inteligencia ako zložitá dimenzia	185
10.1.5 Sociálne kompetencie podľa Ronalda E. Riggia	186
10.1.6 Sociálna inteligencia v pracovnom procese	187
10.2 PRAKTICKÁ INTELIGENCIA	188
10.2.1 Vylučovacie definície	188
10.2.2 Praktické know-how	189
10.2.3 Skryté poznatky	190
10.2.4 Sociálna kompetencia	191
10.2.5 Prototypy praktickej inteligencie	192
10.2.6 Empirické aspekty praktickej inteligencie	192
10.2.7 Meranie praktickej inteligencie	193
10.3 EMOČNÁ INTELIGENCIA	194
10.4 MORÁLNA INTELIGENCIA	195
10.5 MACHIAVELLISTICKÁ INTELIGENCIA	196
SÚHRN	197
OTÁZKY	198
11. TEÓRIE INTELIGENCIE	199
11.1 FAKTOROVÉ KONCEPCIE	199
11.1.1 Charles Spearman	199
11.1.2 Louis Thurstone	200
11.1.3 Hierarchické modely	200
11.1.4 Raymond B. Cattell	201
11.1.5 Joy Paul Guilford	202
11.2 KOGNITÍVNE TEÓRIE INTELIGENCIE	204

11.3	BIOLOGICKO-FYZIOLOGICKÉ TEÓRIE INTELIGENCIE	204
11.3.1	Mozog ako celok	204
11.3.2	Hemisférická špecializácia	205
11.3.3	Evokované potenciály	205
11.3.4	Prietok krvi a pozitronová emisná tomografia	206
11.4	SYSTÉMOVÉ KONCEPCIE	206
11.4.1	Triarchická teória Roberta J. Sternberga	206
11.4.2	Mnohonásobná inteligencia Howarda Gardnera	208
11.4.3	Pravá inteligencia Davida N. Perkinsa	209
11.4.4	Bioekologický model Stephena J. Ceciho	209
11.5	VÝVINOVÉ TEÓRIE INTELIGENCIE	209
11.6	ZRELÉ MYSLENIE	211
11.6.1	Charakteristiky zrelého myslenia	211
SÚHRN		213
OTÁZKY		214
12.	TESTY INTELIGENCIE	215
12.1	ČO JE TEST	215
12.1.1	Spôľahlivosť	215
12.1.2	Validita	216
12.2	OD MANDARÍNOV K ALFREDOVI BINETOVÍ	217
12.3	KOMPLEXNÉ TESTY INTELIGENCIE	221
12.3.1	Army alfa a Army beta	221
12.3.2	Škály Davida Wechslera	221
12.3.3	Test štruktúry inteligencie (IST)	222
12.3.4	Analytický test inteligencie	223
12.3.5	Orientačná skúška	224
12.3.6	Snijdersov-Oomenov intelligenčný test (SON)	224
12.4	ČIASTKOVÉ TESTY INTELIGENCIE	225
12.4.1	Test progresívnych matric	225
12.4.2	Intelligenčný test CF	226
12.4.3	UNESCO test	226
12.4.4	DOMINO test	226
12.4.5	Britská intelligenčná škála (BAS)	226
12.4.6	AH série	227
12.4.7	Watsonovo-Glaserovo hodnotenie kritického myslenia	227
12.4.8	Kohsove kocky	227
12.4.9	Test intelektového potenciálu (TIP)	228
12.5	HODNOTENIE IQ TESTOV	228
12.6	FLYNNOV EFEKT	229
12.7	ODHADY IQ NIEKTORÝCH GÉNIOV	231
SÚHRN		232
OTÁZKY		233
13.	TVORIVOSŤ A MYSLENIE	234
13.1	TVORIVOSŤ A OSOBNOSŤ	235
13.2	PÔVOD TVORIVÉHO TALENTU	238
13.3	INTELIGENCIA A TVORIVOSŤ	239
13.3.1	Charakteristiky tvorivých ľudí	239
13.4	POZNÁVACIE ASPEKTY TVORIVOSTI	240

13.4.1	Tvorivosť a myslenie	240
13.4.2	Tvorivosť a motivácia	241
13.4.3	Tvorivosť a náhoda	242
13.4.4	Tvorivosť a poznatky	243
13.4.5	Tvorivosť a riešenie problémov	243
13.5	VÝVIN TVORIVOSTI	245
13.5.1	Životná história tvorivých jednotlivcov	245
13.6	KULTÚRNE FAKTORY A TVORIVOSŤ	246
13.6.1	Úloha rodiny a výchovy	246
13.6.2	Tréning tvorivosti	247
13.7	TVORIVOSŤ AKO SOCIÁLNY JAV	248
13.7.1	Tvorivosť a sociálne pravidlá	248
13.7.2	Tvorivosť a sociokultúrne prostredie	249
13.8	TVORIVOSŤ A INOVÁCIE	250
13.9	TVORIVOSŤ A VEDA	252
13.9.1	Veda a podvody	254
13.9.2	Proces vedeckého myslenia	255
SÚHRN		258
OTÁZKY		258
14.	KOGNITÍVNE ŠTÝLY	259
14.1	KOGNITÍVNE ŠTÝLY – PREHLAD	260
14.1.1	Vyrovnávanie a zaoostrovanie	261
14.1.2	Užší a širší prehliadači	261
14.1.3	Závislosť a nezávislosť od poľa	262
14.1.4	Zbieranie a hodnotenie informácií	264
14.1.5	Koncepcia monitoringu seba	265
14.1.6	Šírka kategórie	265
14.1.7	Kognitívna zložitosť a kognitívna jednoduchosť	266
14.1.8	Heuristická alebo algoritmická orientácia	266
14.1.9	Pojmový štýl	266
14.1.10	Reflexivita a impulzivita	266
14.1.11	Kognitívne riadenie	267
14.1.12	Konvergencia a divergencia	267
14.1.13	Adaptácia a inovácia	268
14.1.14	Rozdeľovanie	268
14.1.15	Pojmová integrácia	268
14.1.16	Tolerancia k nerealistickým prežívaniam	269
14.1.17	Konkrétny-abstraktný verzus postupný-náhodný štýl	269
14.1.18	Tolerancia a netolerancia dvojznačnosti	269
14.1.19	Kognitívna súdržnosť	269
14.1.20	Lokalizácia kontroly	271
14.1.21	Teórie atribúcie	272
14.2	UČEBNÉ ŠTÝLY	274
14.2.1	Učebné štýly podľa Davida Kolba	275
14.2.2	Učebné štýly podľa Petra Honeya a Alana Mumforda	276
14.3	INTELEKTOVÉ ŠTÝLY	276
SÚHRN		278
OTÁZKY		279

15. SCHÉMA A SCENÁR	280
15.1 SCHÉMA	280
15.1.1 Schéma podľa Jeana Piageta	281
15.1.2 Schéma podľa Frederica C. Bartletta	282
15.1.3 Schémy predmetov	287
15.1.4 Orientačné schémy	287
15.1.5 Schémy udalostí	288
15.1.6 Schémy seba a spracovanie informácií	288
15.2 SCENÁR	290
15.2.1 Kognitívne mapy	295
SÚHRN	296
OTÁZKY	297
16. INTELIGENCIA A OSOBNOSŤ	298
16.1 ÚZKOSŤ	298
16.1.1 Úzkosť ako stav a vlastnosť	299
16.2 HNEV A AGRESIVITA	299
16.3 ZVLÁDANIE A INTELIGENCIA	301
16.3.1 Stres a štýly zvládania	301
16.4 ZVEDAVOSŤ	302
16.5 INTROVERZIA - EXTRAVERZIA	302
16.6 MOTIVÁCIA	303
16.6.1 Výkonová motivácia	303
16.7 POJEM SEBA	304
16.8 AUTORITÁRSTVO	305
16.9 INTELIGENCIA A CHARAKTER	306
SÚHRN	307
OTÁZKY	307
17. INTELIGENCIA V CELOSTNÝCH KONCEPCIÁCH	308
17.1 DIAGNOSTIKA OSOBNOSTI PODĽA C. G. JUNG A JEJ MOŽNOSTI PRI IDENTIFIKÁCIÍ PROBLÉMOV	308
17.1.1 Osem typov	310
17.1.2 Energia a kvalita funkcií	311
17.1.3 Vývin, rast a individuácia	312
17.1.4 Motivácia pre vývin typu	312
17.1.5 Prekážky vývinu typu	314
17.1.6 Voľba povolania	316
17.1.7 Psychodiagnostika typov	316
17.2 PÄŤ VEĽKÝCH FAKTOROV OSOBNOSTI	318
17.2.1 Využitie lexikálnej hypotézy pri analýze osobnosti	318
17.2.2 Lexikálne univerzáliá	319
17.2.3 Modely osobnostnej štruktúry	320
17.3. LEXIKÁLNA HYPOTÉZA A MODEL PIATICH VEĽKÝCH FAKTOROV	321
17.3.1 Výber osobnostných deskriptorov	323
17.3.2 Expertné posudzovanie	323
17.3.3 Taxonómia osobnostných deskriptorov	324
17.4 DOTAZNÍKOVÁ DIAGNOSTIKA PIATICH VEĽKÝCH FAKTOROV	325
SÚHRN	328
OTÁZKY	329

18. ČO SI MYSLIA LAICI O INTELIGENCII?	330
18.1 EXPLICITNÉ A IMPLICITNÉ TEÓRIE INTELIGENCIE	330
18.2 INTELIGENCIA AKO VNÍMANÁ VLASTNOSŤ	332
18.3 VŠEOBECNE TRADOVANÉ NÁZORY O INTELIGENCII	333
18.4 MENTÁLNE ZOBRAZENIE POZNATKOV O INTELIGENCII	334
18.5 MENTÁLNE ZOBRAZENIE POZNÁVACÍCH FUNKCIÍ	336
18.6 STATUS PROFESIÍ AKO INDIKÁTOR IMPLICITNÝCH TEÓRIÍ INTELIGENCIE	340
SÚHRN	344
OTÁZKY	344
19. IRACIONÁLNE A NARUŠENÉ MYSLENIE	345
19.1 PSEUDOVEDY	345
19.1.1 Astrológia	345
19.1.2 Vykladanie z dlane	345
19.1.3 Frenológia	346
19.1.4 Fyziognomika	347
19.1.5 Grafológia	347
19.2 KOGNITÍVNA PARADIGMA	348
19.2.1 Kognitívno-behaviorálna terapia	349
19.3 RACIONÁLNO-EMOČNÁ TEÓRIA	350
19.3.1 Ciele a emócie	350
19.3.2 Iracionálne a racionálne myslenie	351
19.3.3 Pôvod iracionálnych presvedčení	352
19.3.4 Racionálno-emočná terapia a zmeny postojov	352
19.4 BECKOVA KOGNITÍVNA TERAPIA	353
19.5 RIEŠENIE SOCIÁLNYCH PROBLÉMOV	355
19.6 KAREN HORNEYOVÁ	356
19.7 KONCEPCIA KONŠTRUKTÍVNEHO MYSLENIA SEYMARA EPSTEINA	358
19.8 TEÓRIA ZDRAVÉHO ROZUMU	360
19.8.1 Zdravý rozum	361
19.8.2 Zdravý rozum a psychológia	361
19.8.3 Narušené myslenie	363
SÚHRN	370
OTÁZKY	370
20. MENTÁLNA RETARDÁCIA	371
20.1 ÚROVEŇ MENTÁLNEJ RETARDÁCIE	371
20.2 ORGANICKÉ FAKTORY MENTÁLNEJ RETARDÁCIE	372
20.2.1 Geneticko-chromozómové faktory	372
20.2.2 Infekčné a toxické látky	373
20.2.3 Predčasné narodenie a fyzické zranenia	373
20.2.4 Ionizujúce žiarenia	373
20.2.5 Podvýživa a iné biologické faktory	373
20.3 SYNDRÓMY ORGANICKEJ RETARDÁCIE	374
20.3.1 Downov syndróm	374
20.3.2 Fenyktonúria	375
20.3.3 Nedostatok jódu (kreténizmus)	375
20.3.4 Lebečné anomálie	375
20.4 MENTÁLNA RETARDÁCIA A SOCIOKULTÚRNE NEDOSTATKY	376
20.4.1 Problém merania inteligencie	377

20.4.2 Retardovaní „učenci“	378
20.4.3 Poruchy učenia	378
20.4.4 Demencia	379
SÚHRN	379
OTÁZKY	380
21. ČLOVEK, STROJ A UMEĽÁ INTELIGENCIA	381
21.1 ČLOVEK A TECHNIKA	381
21.2 ČLOVEK A STROJ	382
21.3 CESTA K UMELEJ INTELIGENCII	383
21.4 VZNIK UMELEJ INTELIGENCIE	384
21.4.1 Zobrazovanie poznatkov	386
21.4.2 Videnie	387
21.4.3 Myslenie, usudzovanie, riešenie problému	389
21.4.4 Jazyk	390
21.4.5 Učenie	392
21.4.6 Úvahy o umelej inteligencii	394
21.4.7 Umeľá inteligencia a psychológia	395
SÚHRN	396
OTÁZKY	396
22. INTELIGENCIA A MÚDROŠŤ	397
22.1 MÚDROŠŤ A ŽIVOTNÁ PRAX	399
22.2 VŠEOBECNÁ TERMINOLÓGIA	399
22.3 MÚDROŠŤ A NÁBOŽENSTVO	400
22.4 MÚDROŠŤ A FILOZOFIA	400
22.5 MÚDROŠŤ A PSYCHOLÓGIA	401
22.5.1 Carl Gustav Jung	402
22.5.2 Erik Erikson	402
22.5.3 Múdrose a vývinová psychológia	403
22.5.4 Múdrose ako životná integrácia	403
22.6 TYPOLÓGIA MÚDROSTI	404
22.6.1 Múdrose ako zdravý rozum	404
22.6.2 Múdrose ovládnutia kozmu	406
22.6.3 Múdrose ako skúsenosť	407
22.6.4 Relativita múdrosti	409
22.6.5 Múdrose a veda	410
SÚHRN	410
OTÁZKY	411
ZÁVER	412
LITERATÚRA	418
MENNÝ REGISTER	425
VECNÝ REGISTER	431